

İBADETİN ÖZÜ SABİR*

Yüce Allah, rahmet hazineleri ile insanı küçüklüğünden başlayarak çeşitli rızıklar ihsan etmek suretiyle beslemekte, onu pek çok sıkıntıya karşı himaye etmektedir. Fakat nihayetinde insan, Kur'ân-ı Kerîm'de çok açık olarak ifade edildiği gibi, bu dünyaya imtihan edilmek için gönderilmiştir:

وَلَتَبْلُوكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ
وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ
وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاغِبُونَ.

“Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele. Onlar; başlarına bir musibet gelince, ‘Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah’a aidiz ve şüphesiz O’na döneceğiz’ derler.”¹

Dünya hayatında kolaylıklar zorluklardan daha fazladır. Bu durum, her zaman Allah’ın rahmetinin azabından kat kat fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm bu gerçeği,

فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا

“Şüphesiz güçlükle beraber bir kolaylık vardır. Gerçekten, güçlükle beraber (ikinci) bir kolaylık vardır.”² şeklinde ifade

* Bu metin Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi Doç. Dr. Soner GÜNDÜZÖZ tarafından hazırlanmıştır.

¹ Bakara, 2/155, 156.

² İnşirah, 94/5, 6.

etmektedir. Fakat imtihanın gereği olarak, hayatta elbette birtakım musibet ve sıkıntılar da vardır. Bir önceki âyette ifade edildiği üzere insan, korkuyla, açlıkla, malla ve canıyla imtihana tabi tutulmaktadır. İnsan bazen başına gelen böylesi musibetler karşısında isyan etmekte veya bunun tam tersi olarak bazen de Rabbinin kendisine lütfettiği nimete karşı şükretmemektedir.

إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ

“İnsan, Rabbine karşı gerçekten nankördür”³ âyeti bu duruma temas etmektedir. Bu tavrın altında ise,

وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسَ الشُّحَّ

“Nefisler kıskançlığa ve bencil tutkulara hazır (elverişli) kılınmıştır”⁴ şeklinde Kur’an’da ifadesini bulan bencillik ve cimrilik vasıfları yatmaktadır.

İnsan nimet karşısında şükretmeli, musibet karşısında ise sabretmelidir. Allah Resûlü’nün eşi, müminlerin annesi Ümmü Seleme’nin aktardığına göre Allah Resûlü musibetler karşısında insanın takınması gereken tavrı şöyle anlatmaktadır:

مَا مِنْ عَبْدٍ تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ فَيَقُولُ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ اللَّهُمَّ
أَجْرُنِي فِي مُصِيبَتِي وَأَخْلِفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا أَجْرَهُ اللَّهُ فِي مُصِيبَتِهِ
وَأَخْلَفْ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا

“Allah, başına musibet geldiğinde ‘biz Allah’a aidiz ve ancak ona döneceğiz. Allahım, bu çektiğim sıkıntıya karşılık ecirler nasip eyle, bu musibetin ardından bana hayır ihsan eyle’ diyen bir kulunun çektiği bu sıkıntıya mukabil ona mutlaka bir

³ Âdiyât, 100/6.

⁴ Nisâ, 4/128.

mükâfat verecek ve ardından da -kaybettiği nimete karşılık olmak üzere- ona daha iyisini ihsan edecektir.”⁵

İnsan, dünyada Allah tarafından imtihan edildiğine göre, başına gelen her türlü sıkıntıyı Allah’tan bilerek hareket etmesi gerekmektedir. Bu noktada bir musibetle karşılaştığımız ilk anda sabretmemiz çok önemlidir. Henüz felâketin tüm sıcaklığı içimizi kavurduğu o anda Allah’a sığınmak, Rabbimizden bize dayanma gücü vermesini istemek kulluk bilincinin bir gereğidir. Bu manada Enes b. Mâlik’ten rivayet edilen bir hadiste Allah Resûlü,

الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى

“Musibetle karşılaşılan ilk andaki sabır, gerçek sabırdır”⁶ buyurmaktadır.

Allah Resûlü, dünyada karşılaştığımız her sıkıntı ve musibetin günahlarımıza bir kefaret niteliğinde olduğunu haber vermektedir. Bu bakımdan ilâhî takdir olarak başımıza gelen musibetleri sabrederek ecir ve sevaba dönüştürmek, bunları günahlarımızı silmek için bir vesile sayarak teenni ve sabır ile hareket etmek büyük önem taşımaktadır. Ebû Hureyre’den aktarılan bir rivayet musibetlerin nasıl da inanan insanlar için bir mükafat ve günahattan kurtulma vesilesi olduğunu tanıklık etmektedir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ لَمَّا نَزَلَتْ (مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ) بَلَغَتْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ مَبْلَغًا شَدِيدًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَارِبُوا وَسَدِّدُوا فِي كُلِّ مَا يُصَابُ بِهِ الْمُسْلِمُ كَفَّارَةٌ حَتَّى التَّكْبَةِ يُنَكَّبُهَا أَوْ الشُّوْكَةِ يُشَاكُّهَا

⁵ Müslim, “Cenâiz”, 4.

⁶ Müslim, “Cenâiz”, 14.

“İş, ne sizin kuruntunuza, ne de kitap ehlinin kuruntusuna göredir. Kim kötü bir iş yaparsa onunla cezalandırılır. O kendisine Allah’tan başka ne bir dost, ne de bir yardımcı bulabilir.”⁷ âyeti inince bu durum müslümanlara çok tesir etti. Bunun üzerine Allah Resûlü ‘Orta yolu tutun ve doğruyu arayın! Müslüman’ın başına gelen her musibette bir kefarettir. Hatta vücudunda meydana gelen her sıyrıktaki veya batan her dikende bile’ buyurdu.”⁸

Sıkıntılara sabretmenin en iyi yollarından biri insanın her zaman uyanık bir ruh hali içinde olmasını sağlayan ibadetlerdir. Bu çerçevede beş vakit namaz, oruç ve gece namazı gibi ibadetler büyük önem taşımaktadır. Peygamberimizin müezzini Bilâl’den nakledildiğine göre Allah Resûlü şöyle buyurmuştur:

عَلَيْكُمْ بِقِيَامِ اللَّيْلِ فَإِنَّهُ دَأْبُ الصَّالِحِينَ قَبْلَكُمْ وَإِنَّ قِيَامَ اللَّيْلِ قُرْبَةٌ
إِلَى اللَّهِ وَمَنْهَاةٌ عَنِ الْإِثْمِ وَتَكْفِيرٌ لِلْسَيِّئَاتِ وَمَطْرَدَةٌ لِلدَّاءِ عَنِ
الْجَسَدِ

“Gece namazını ihmal etmeyiniz. Çünkü o sizden önceki sâlih kişilerin adettir. Gece namazı Allah’a yaklaştırır, günahlardan sakındırır, kötülüklere kefarettir olur, vücuttan hastalığı kovar.”⁹

İnsanın doyumsuz arzuları onu, sahip olduklarını küçümseyen ve her zaman daha çoğunu isteyen bir varlık hâline dönüştürebilmektedir. İbadet bu duyguları yok ederek insana her zaman Allah ile iletişim hâlinde olduğu hissini verir. Atalar “Sabrın sonu selâmettir” demişler... Bunun mefhumu muhalifi “isyanın sonu felâkettir” şeklinde ortaya konulabilir. Bütün sahip olduklarına rağmen Kâbil’in, Firavun’un nefsi kendilerine

⁷ Nisâ, 4/123.

⁸ Müslim, “Birr ve Sıla”, 52.

⁹ Tirmizî, “Daavât”, 101.

felâket getirmiş, uğradıkları birtakım sıkıntılar karşısında sabretmeleri ise Hz. Âdem, Hz. Yakup, Hz. Yusuf, Hz. Eyüp ve Hz. Yunus peygamberlere rahmet ve selâmet taşımıştır. Buna göre, sabra karşılık rahmet tecelli ederken, sabırsızlık ve nankörlüğün sonucunda şaşkınlık ve azap gelmektedir. Elbette sabır zordur. Hani Yakup Peygamber, *فَصَبِرْ جَمِيلٌ* “Artık bana düşen güzel bir sabırdır(...)”¹⁰ demişti. İşte bahsettiğimiz böylesi bir sabırdır. Bu sabır, yitirilen evlâda bile sabretmektir. Olayların şiddeti ne olursa olsun Allah’a sığınmaktır. O’nun rahmetinden medet ummaktır. İnanan insan, zor olsa da Yakup Peygamber gibi sabretmelidir. Sabır, insanoğlunun kulluk kapısını, sayesinde açtığı bir anahtardır. Dünya kurulu ber peygamberlere ne kadar çok “sabret” denilmiştir ve inananlar ne kadar çok sabra davet edilmiştir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Ey iman edenler! Sabredin. Sabır yarışında düşmanlarınızı geçin...”¹¹

وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ

“Sabret! Çünkü Allah iyilik edenlerin mükâfatını zayi etmez.”¹²

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

“Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah’tan yardım dileyin. Şüphesiz ki, Allah sabredenlerle beraberdir.”¹³

¹⁰ Yusuf, 12/83.

¹¹ Âl-i İmrân, 3/200.

¹² Hüd, 11/115.

¹³ Bakara, 2/153.

Sabır, bazen Firavun'un mücehhez ordusu karşısında bir değnek olup insanlığın karşısına çıkmış, ummanı yarmıştır. Sabır, bazen her biri nişaneli beş bin melek olmuştur. Sabır, bazen bolluk ve bereket olmuş, tüm doğuyu ve batıyı ilâhî bir miras olarak inananların ayaklarının altına sermiştir. Sabır, bazen bin kişiyi, iki bin kişi karşısında muzaffer kılmıştır. Bir gün sabrın, esenlik ve cennet olması, müminin tüm benliğini kaplayıp âhîret mutluluğu, tüm bedenini sarmalayıp ipek ipek elbise olması çok mu uzaktır?

Müminin hayatı sabır ile şükür arasında geçer. İnanan insan için üçüncü bir yol yoktur ki! Çünkü üçüncü yol isyandır. İsyan insanî bir eylem olamaz, imanla bağdaşmaz.

Sabrı bir huy hâline getirmenin bazı yolları vardır. Bunlardan biri de oruç tutmaktır. Çünkü oruç, sabrın ve şükürün beraberce harmanlandığı ve isyan kapılarını kapatan bir ibadettir. Bir hadis-i şerifte ifade edildiği gibi,

وَالصَّوْمُ نِصْفُ الصَّبْرِ

“Oruç sabrın yarısıdır.”¹⁴

Orucu diğer ibadetlerden ayıran, kişiye dolaysız ve vasıtasız şekilde kulluk bilincini hissettirmesidir. Bu bilincin her aşamasında sabır vardır. Açlığa karşı sabır, susuzluğa karşı sabır, arzuların yalancı cazibesine karşı sabır... Bir de tuttuğumuz oruç, “sabrı ayı” diye anılan (İbn Mâce, “Siyam”, 43) Ramazanda ise, o zaman elde edilecek derinlik ve manevî hazza diyebilecek yoktur. Sabır müminin her hâliyle ve her an kolayca yerine getirebileceği manevî bir tavidir. Bu manada Ubâde b. Samit'ten nakledilen şu hadis hatırlanmalıdır:

¹⁴ Dârimî, “Tahâret”, 2.

إِنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ أَيُّ الْعَمَلِ
أَفْضَلُ قَالَ الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَتَصْدِيقُهُ بِهِ وَجِهَادٌ فِي سَبِيلِهِ قَالَ أُرِيدُ أَهْوَنَ
مِنْ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ السَّمَاخَةُ وَالصَّبْرُ قَالَ أُرِيدُ أَهْوَنَ مِنْ ذَلِكَ
يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لَا تَتَّهِمُ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي شَيْءٍ قَضَى لَكَ بِهِ

“Bir adam Peygambere geldi ve ‘Ey Allah’ın Peygamberi! Hangi amel daha faziletlidir?’ dedi. Allah Resûlü, ‘Allah’a inanmak, O’nu tasdik etmek ve Allah yolunda cihat etmektir’ buyurdu. Adam, ‘ben bundan daha kolayını isterim’ dedi. Allah Resûlü, ‘(Bundan daha kolayı) mûsamaha ve sabır göstermektir’ buyurdu. Adam ‘ben bundan da daha kolayını isterim’ deyince Allah Resûlü, ‘Allah’ın senin için takdir ettiği bir şeyde Allah’ı suçlama (kadere rıza göster)’ buyurdu.”¹⁵

Sabır, müslüman için hayatının her anında onunla yarenlik eden bir arkadaştır. Genelde pek çok metanet örneğini sabır kelimesiyle ansak da sabrın farklı tezahürleri vardır. Bu manada “musibet ve felâketler karşısında dayanmak sabırdır. Düşmana karşı dayanmak şecaat ve cesarettir. Şatafatlı hayatlar ve şaşaa karşısında direnç zühttür. Öfkeye karşı direnmek ise hilmidir.” Cesaret, züht ve hilm, hep sabrın farklı tezahürleridir. Zira savaşta cesaret müminin sabrının bir ifadesidir. Savaş sırasında mümin kişi, Tâlût ve askerlerinin, Câlût ve ordusuyla karşılaştıkları anda söylediklerini söylemelidir:

رَبَّنَا أفرغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّثْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

“Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı yere sağlam bastır ve şu kâfir kaume karşı bize yardım et...”¹⁶

¹⁵ Ahmed b. Hanbel, V, 319.

¹⁶ Bakara, 2/250.

Züht bazılarının anladığı gibi ne “bir lokma, bir hırka”, ne de “dünyadan el etek çekmek”tir. Gazzalî’nin ifadesiyle, “Dünyadan nefret etmek züht olamaz. ‘Dünyayı sevmiyorum’ demek de aslında dünya sevgisini önemsemenin, onu dikkate almanın başka bir ifadesidir. Asıl olan dünyaya karşı nötr ve tarafsız bir tavır alabilmektir.” Bazı gönül ehli insanların dediği gibi,

الرهد خلو القلب عن محبة الدنيا ولا خلو اليد عنها

“Züht dünyadan el etek çekmek demek değil, kalbin dünya sevgisinden boş ve uzak olmasıdır.” Kısaca züht, dünyanın aldatıcı cazibesine karşı sabretmektir.

Ve öfke karşısındaki sabır, hilm...

“Hilm” diye andığımız sabır, kulu Allah’ın rızasına yaklaştırır. Böylesi sabır öfkeyi süngerin suyu emdiği gibi emer. Bu manadaki sabır, müminin, kıracağı kalp yüzünden Allah’ın gazabına maruz kalmamak için kendi öfkesinden vazgeçme hâlidir. Çünkü o bilir ki Allah Resûlü şöyle buyurmuştur:

ليس الشديد بالصرعة إنما الشديد الذي يملك نفسه عند الغضب

“Gerçek pehlivan güreşte rakiplerini yenen değil, öfkelendiği zaman nefesine hâkim olan kişidir.”¹⁷

Çıktığımız bu yolculukta maksudumuz Allah’ın rızasıdır. Yolculuğumuzda bazı sıkıntılarımız olacaktır. Bunlar nefsimize ağır gelecek, bazen bizi derinden üzecek, bazen kalbimizde iz bırakacaktır. Tüm üzüntülerimize, tüm burukluklarımıza rağmen Allah’a iltica ederek O’ndan güç almaktan başka çaremiz yoktur. Sabretmek kurtuluş vesilesi olduğuna göre ne mutlu sabredenlere!

¹⁷ Müslim, “Birr”, 107-108.